

KS. JACEK URBAN
Z DZIEJÓW KULTU
ŚW. JADWIGI
KRÓLOWEJ

**Z dziejów kultu
św. Jadwigi Królowej**

Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej

tel. + 48 572 293 827

www.aibkkk.pl

Wawel 3, 31-001 Kraków

Ks. Jacek Urban

Z dziejów kultu
św. Jadwigi Królowej

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

Kraków 2025

© Copyright by Jacek Urban
and Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej
and Księgarnia Akademicka, 2025

Recenzent
dr hab. Tomasz Graff, prof. UPJPII

Opracowanie redakcyjne
Dorota Ilnicka

Opracowanie podpisów do ilustracji
Elżbieta Macioł

Projekt okładki
Lesław Sławiński

ISBN 978-83-8368-277-8 (druk)
ISBN 978-83-8368-278-5 (PDF)
<https://doi.org/10.12797/9788383682785>

Na okładce: przód – Ryszard Paprocki, *Sarkofag Królowej*, 1988 r.,
ze zbiorów prywatnych, repr. Łukasz Michalak;
tył – witraż z przedstawieniem królowej Jadwigi z kościoła parafialnego w Łubiance,
wykonany w 1969 r. w pracowni Marii Powalisz-Bardeńskiej w Poznaniu,
ze zbiorów prywatnych, repr. Łukasz Michalak

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43
e-mail: publishing@akademicka.pl
<https://akademicka.pl>

Spis treści

Wstęp	9
1. Kult królowej Jadwigi w okresie staropolskim	11
2. Cześć okazywana królowej Jadwidze w okresie niewoli narodowej	47
3. Odnowienie kultu królowej Jadwigi w międzywojniu	81
4. Kalendarium kultu Jadwigi Królowej w katedrze na Wawelu w kronice prowadzonej przez ks. Kazimierza Figlewicza w latach 1934-1982.....	109
5. Pierwszy proces krakowski i przejawy kultu królowej Jadwigi do Milenium Chrztu Polski	137
6. Profesora Oskara Haleckiego uzupełnienia i postulaty badawcze do tzw. Artykułów procesu beatyfikacyjnego królowej Jadwigi z roku 1949	159
7. Uwagi prof. Oskara Haleckiego z 1972 r. na temat współczesnych publikacji o królowej Jadwidze	187
8. Starania kard. Karola Wojtyły o uznanie kultu królowej Jadwigi sprawowanego „od niepamiętnych czasów” (1967-1978)	215
9. Ostatni etap drogi do kanonizacji królowej Jadwigi (1979-1997)	247
10. Patronaty św. Jadwigi Królowej.	273
Zakończenie	303
Bibliografia	305
Spis fotografii	321
Summary	325
Indeks osobowy	327

„[...] której imię wyryło się w sercach ludzi i zostało zapisane w księdze żywota”.

Stanisław ze Skarbimierza,
fragment kazania na pogrzebie królowej Jadwigi, 19 lipca 1399 r.

Wstęp

Lucjan Rydel, który zalicza się do tzw. budzicieli kultu królowej Jadwigi, w książce jej poświęconej, wydanej w 1910 r., po wymienieniu zasług królowej na wielu polach dających jej prawo do wawrzynu nieśmiertelności, napisał:

[...] jest jeszcze aureola inna, świetniejsza stokroć od tamtej, którą nad głowami najzasłużeńszych dla ludzkości rozpała muza historia, prawdomówna Klio; jest hołd stokroć chlubniejszy od tych, które wdzięczna potomność największym bohaterom składa, uwieczniając ich piórem, pędzlem czy dłutem; to wieniec uwity z niebiańskich blasków, którym Chrystus przez Namiestnika swego wieńczy wiernych swoich wyznawców apostołów i męczenników, imiona ich podając *urbi et orbi* za godne czci w chrześcijańskim świecie, to hołd najwyższy, jakiego można doznać na ziemi, obejmując orędownictwo i pośrednictwo pomiędzy ludźmi a Bogiem. W równej mierze jak tamtych wieńców i chwał ziemskich tak nadziemskiej tej korony i hołdów na wyzynie ołtarza godną jest naprawdę Jadwiga. Zapracowała sobie to całym życiem¹.

Dziewięćdziesiąt lat później ks. kard. Franciszek Macharski o św. Jadwidze Królowej napisał, że jest wzorem uniwersalnych cnót opartych na dekalogu, zawsze ważnych i aktualnych bez względu na czas i przestrzeń. Jej współczesność sprawia, że wciąż jest żywym przykładem dla młodzieży wchodzącej w dorosłość, dla szukających swojej drogi życiowej, dla tych, którzy już podjęli decyzje życiowe o swoim powołaniu, dla przeżywających doświadczenia, dla tych, którzy cierpią z powodu utraty najbliższych.

Niniejszy tom jest zestawieniem form czci okazywanej królowej Jadwidze w kolejnych epokach historii, najpierw w okresie staropolskim, następnie w latach niewoli narodowej, potem w XX w. i współcześnie. Były one manifestowane przez różne

¹ L. Rydel, *Królowa Jadwiga*, Poznań 1910, s. 297. Książkę wydał Karol Kozłowski, okładki i ozdoby drukarskie według rysunków J. Bukowskiego. Na początku znajduje się dedykacja: „Czcigodnej Pani Jadwidze z hr. Działyńskich Jenerałowej Zamoyskiej, która imię wielkiej królowej najgodniej nosi w hołdzie najgłębszym składają Autor – Wydawca”.

środowiska, pośród których wyróżniają się świat akademicki, zwłaszcza środowisko Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (ks. prof. Tadeusz Glemma nazwał Wydział Teologiczny w Krakowie ukochanym dzieckiem królowej Jadwigi) i szerzej ci, którzy zajmują się edukacją, a następnie duchowni i ludzie świeccy. Każde z nich, we właściwy sobie sposób, wyrażało i wyraża swoje uczucia. Nie licząc odosobnionych wypowiedzi, przyniatająca większość żywiła przekonanie o świętości królowej Jadwigi. Formalnie Jadwiga została uznana przez Kościół dopiero za pontyfikatu św. Jana Pawła II, faktycznie była uważana za świętą już za życia i w kolejnych pokoleniach.

Opracowanie nie pretenduje do tego, by przedstawić wszystkie formy czci okazywanej św. Jadwidze Królowej w przeszłości i współcześnie, ale jedynie niektóre, wybrane. Dlatego też w tytule pracy zamiast „dzieje kultu” znajduje się ograniczenie – „z dziejów kultu”. Temat został już podjęty. W 1933 r. w Krakowie ks. Władysław Stach opublikował książkę *Budzenie Świętej* z podtytułem: *Dzieje kultu Królowej Jadwigi*. W 1950 r. Mieczysław Tobiasz opracował *550 lat kultu królowej Jadwigi w Polsce*. W ostatnim czasie uwagę zwracają dwie publikacje autorstwa ks. inf. dr. Michała Jagosza, a mianowicie antologia pt. *O świętej Jadwidze Królowej mówią...* wydana w 1997 r. oraz praca pt. *Beatyfikacja i kanonizacja Świętej Jadwigi Królowej* z roku 2003.

Oddawana do rąk Czytelników praca jest jedną z form uczczenia 650. rocznicy urodzin św. Jadwigi Królowej (2024) i 100-lecia podniesienia katedry krakowskiej, która przechowuje i czci jej relikwie, do godności bazyliki archikatedralnej i metropolitalnej (2025).

1. Kult królowej Jadwigi w okresie staropolskim

Za pierwszy zachowany w źródłach przejaw czci okazywanej królowej Jadwidze jako świętej po jej śmierci uchodzi wpis skryby w „Kalendarzu katedry krakowskiej” z 17 lipca 1399 r.:

[...] w dniu św. Aleksego [17 lipca] roku Pańskiego 1399 Najjaśniejsza Pani Jadwiga, królowa Polski i dziedziczka Węgier etc., urodziwszy w niedzielę 22 czerwca pierworodną córkę Elżbietę Bonifację, która niebawem umarła w dniu św. Małgorzaty [13 lipca], wkrótce potem, właśnie dzisiaj w godzinach południowych, również ona sama [Jadwiga] oddała ducha [Panu]. Była niestrudzoną szerzycielką kultu Bożego, opiekunką Kościoła, służebnicą sprawiedliwości, uosobieniem wszelkich cnót, pokorną i łaskawą matką sierot, według zaś powszechnej opinii, nie znano wówczas na całym obszarze świata nikogo, kto by pochodząc z królewskiego rodu, był [w tym] do niej podobny².

Tymi słowami („uosobienie wszelkich cnót”) skryba, zapewne notariusz kapituły krakowski, wyraził przekonanie o świętości królowej Jadwigi – nie tylko swoje, ale i wielu sobie współczesnych³. Tego rodzaju wpisy, dokonane na wiadomość o czyjejś

² Archiwum i Biblioteka Krakowskiej Kapituły Katedralnej [dalej: AiBK], sygn. Ms 209, Rocznik i kalendarz katedralny krakowski, k. 37v. Zob. R.M. Zawadzki, *Początki kultu królowej Jadwigi*, [w:] *Jubileusz sześćsetlecia Wydziału Teologicznego w Krakowie 20 X 1996-20 X 1997*, red. A. Kubiś, Kraków 1998, s. 283, *Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 10; i d e m, *Królowa Jadwiga w tradycji hagiograficznej*, [w:] *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002, s. 247. Niestety nie znamy imienia skryby.

³ Za świętą uważał ją Ludolf, opat klasztoru Kanoników Regularnych w Żaganiu, który w „Katalogu opatów żagańskich” pod rokiem 1398 napisał: „Teraźniejsza królowa polska pełna dobrych uczynków, Bogu nie światu służy, pokorę czyni, nie wie co to pycha; mistrzów i innych uczonych przywoływa z dalekich stron do siebie, pracując niepoślednio nad zbawieniem swoim i drugich” (za: B. Przy-

Bibliografia

Źródła archiwalne

ARCHIWUM I BIBLIOTEKA KRAKOWSKIEJ KAPITUŁY KATEDRALNEJ

1. Akta sygnowane:

- Sygn. A. Cath. 4087, Kronika katedry na Wawelu.
- Sygn. A. Cath. 4087/1 *Bazylika Metropolitalna na Wawelu w Krakowie* [1935-1956].
- Sygn. A. Cath. 4087/2 *Kronika Bazyliki Metropolitalnej od 15 V 1956 [do 31 XII 1967]*.
- Sygn. A. Cath. 4087/3 *Kronika Bazyliki. Księga kapitulna od 1 I 1967 do 16 VIII 1975*.
- Sygn. A. Cath. 4087/4 *Kronika Bazyliki od 16 VIII 1975 do 1 VII 1982*.
- Sygn. A. Cath. 4087/6, Kronika katedry wawelskiej (23 IX 1986-31 XII 1997).
- Sygn. A. Cath. 4089/2, Ceremonie i Tradycje zachowywane w Bazylice Metropolitalnej na Wawelu.
- Sygn. A. Vis. 19, Acta visitationis Bernardi Maciejowski Episcopi Crac. Anno 1602.
- Sygn. A. Vis. 51, Acta visitationis Andrea Trzebicki Episcopi Cracoviensis anno 1670 peractae.
- Sygn. D. perg. 277, Spis cudów przypisanych wstawiennictwu królowej Jadwigi z 1419 r.
- Sygn. D. perg. 301, Dyplom abp. Wojciecha Jastrzębca powołujący komisję do kanonizacji królowej Jadwigi z 1426 r.
- Sygn. D. perg. 1192, List papieża Pawła VI do ks. kard. K. Wojtyły z 10 V 1974 r.
- Sygn. D. perg. 1195, Bulla kanonizacyjna św. Jadwigi królowej z 8 VI 1997 r.
- Sygn. Grafika I-131, I-2159, II-39, VII-343.
- Sygn. Inv. C. 79, Inwentarz katedralny z ok. 1517 r.
- Sygn. Ms 209, Rocznik i kalendarz katedralny krakowski.

2. Archiwum św. Jadwigi Królowej:

- Materiały gromadzone i opracowywane przez dr M. Matusek.
- Materiały ks. dr. Cz. Skowrona.
- Materiały przekazane przez ks. dr. M. Jagosza.
- Materiały po s. Magdalenie Kujawskiej.

3. Akta bez sygnatury:

- Księga Rodziny Szkół Świętej Jadwigi Królowej, [Kraków 2007].
- List mgr. inż. A. Oremusa do ks. kard. F. Macharskiego z 12 VI 1987 r.

- Przeniesienie relikwii bł. Jadwigi Królowej ze skarbca katedralnego do ołtarza Pana Jezusa Ukrzyżowanego, [maszynopis].
- Wykaz wotów zawieszonych w maju 1987 r. u stóp łaskami słynącego wizerunku Pana Jezusa Ukrzyżowanego, po konserwacji ołtarza dokonanej w związku z translacją relikwii Błogosławionej Jadwigi Królowej, oprac. K. Czyżewski, [maszynopis].

ARCHIWUM KURII METROPOLITALNEJ W KRAKOWIE

- Sygn. AKKW, B I/1319a, List prof. O. Haleckiego do ks. kard. K. Wojtyły z 4 XI 1971 r.
- Sygn. AKKW, B I/1319a, Rękopis odpowiedzi kard. K. Wojtyły na odwrociu koperty listu O. Haleckiego.
- Sygn. AKKW, E VII, Materiały 600-lecia urodzin królowej Jadwigi (1974).
- Sygn. Pers 1376, ks. Kazimierz Figlewicz.
- Sygn. TS XXXVII/20, Sprawozdanie Komitetu szerzenia kultu Królowej Jadwigi w Warszawie z 27 I 1939 r.

Źródła drukowane

- Akademia ku czci Królowej Jadwigi*, „Wiadomości Diecezjalne Lubelskie” 1934, nr 1, s. 29.
- Bandurski W., *Jadwiga. Święta królowa na polskim tronie. Opowieść dziejowa w trzech tomach*, ryc. wg obrazów P. Stachiewicza, ozdoby drukarskie J. Bukowski, Kraków 1910.
- Bandurski W., *O najwyższy hołd Królowej Jadwidze*, [w:] *Księga pamiątkowa obchodu pięćsetnej rocznicy zwycięstwa pod Grunwaldem w dniu 15, 16 i 17 lipca 1910 r. w Krakowie. Z dodaniem albumu literacko-artystycznego poświęconego wielkiej rocznicy dziejowej*, zebrał i ułożył K. Bartoszewicz, Kraków 1911, s. 134-145.
- [Bandurski W.], *Zbudźmy Jadwigę!*, Bytom [1906].
- Bielski J., *Kronika polska*, Kraków 1597.
- Bilczewski J., *Listy pasterskie, odezwy, kazania i mowy okolicznościowe*, t. 2, Lwów 1922.
- „Biuletyn Informacyjny Stowarzyszenia Instytut Królowej Jadwigi”, nr 8, Kraków, czerwiec 2015.
- Bochenek L., *Jak uczcimy Królowę Jadwigę? (wykłady, przedstawienie, recytacje, deklamacje)*, Poznań [1933], *Biblioteka TCL*, nr 17.
- Deklaracja Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych o błogosławionej Jadwidze królowej Polski*, przeł. R.M. Zawadzki, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1987, t. 40, nr 1, s. 64-65, <https://doi.org/10.21906/rbl.1368>.
- Deotyna [Łuszczewska J.], *Królowa Jadwiga czyli Księga Miłości*, Warszawa 1933.
- Figlewicz K., *Kronika katedry na Wawelu 1934-1982*, oprac. J. Urban, E. Zych, Kraków 2014, *Biblioteka Kapitulna na Wawelu*, t. 5.
- Garbacz J., *Królowa Jadwiga Andegaweńska. Rozważania w 600-lecie urodzin*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego CDXXVIII”, *Prace Historyczne*, s. 55, 1976, s. 29-43.
- Haller J., *Pamiętniki. Z wyborem dokumentów i zdjęć*, Londyn 1964, *Biblioteka Polska – Veritas. Seria Czerwona*, t. 61.
- Hołd Jadwidze. Pamiątka Zjazdu Młodzieży do Krakowa i uroczystości na Wawelu 29 maja 1934 r. pod protektorem J.E. Księcia Metropolity Adama Stefana Sapiehy*, red. E. Oleska, Kraków 1934.

śmierci, często są bardzo emocjonalne i taki charakter ma też przywołany fragment, ale równocześnie jest on wewnętrznie bardzo zwarty, skoro wymienia konkretne pola aktywności królowej Jadwigi. Na pierwszym miejscu autor określił ją jako „szerzycielkę kultu Bożego”. Tu zawarł jej zasługi dla chrystianizacji Litwy, w tym dla budowy na tych terenach pierwszych świątyń i ich uposażenia, podkreślił troskę królowej o misjonarzy i o rodzimych kapłanów oraz o ich wykształcenie. Tu także ukrył jej fundacje kościelne, dokonane w Krakowie i poza Krakowem, a w szczególności fundacje: klasztoru Benedyktynów Słowiańskich na Kleparzu, klasztoru i kościoła Karmelitów na Piasku, kolegium psalterzystów w katedrze na Wawelu i kilku w niej ołtarzy. Następnie notariusz kapitulny wyróżnił królową Jadwigę jako „opiekunkę Kościoła”. Królowa pozostawała w bardzo dobrych relacjach z papieżem Urbanem VI, a w znakomitych z jego następcą – papieżem Bonifacym IX. W jej otoczeniu znajdowało się wielu duchownych diecezjalnych i zakonnych, a kilku z nich za jej protekcją zostało biskupami. Jej wybory okazywały się trafne – byli oni dobrymi pasterzami swoich diecezji. Szczególną grupą było grono duchownych-uczonych, z których większość podjęła pracę na nowo utworzonym Wydziale Teologicznym, który stał u podstaw odnowienia Uniwersytetu Kazimierzowskiego. Dalej notariusz przywołuje jej kolejne cnoty, którymi się wyróżniała: troskę o sprawiedliwość, zwłaszcza wobec ubogich i źle się mających, pokorę, troskę o drugiego człowieka, w których wyrażała się jej miłość bliźniego. Skryba mógł wymienić wyłącznie podstawowe cnoty królowej, gdyż zdawał sobie sprawę, że dysponuje tylko kilkoma wersami w „Kalendarzu” i musi się streszczać. Nazwał ją zatem „uosobieniem wszelkich cnót”. Duchowny, który o Jadwidze napisał, że była pokorna, a następnie dodał, że była uosobieniem wszystkich cnót, deklarował tym samym, że uważa ją za świętą. Pokora jest bowiem matką wszystkich cnót, a jej zdobycie oznacza posiadanie także pozostałych⁴.

Obok omówionego wyżej tekstu skryby katedry krakowskiej na wyróżnienie zasługują słowa Stanisława ze Skarbimierza, od 1389 r. księdza, a od 1396 r. doktora dekretów związanego z dworem królewskim Jadwigi i Jagiełły⁵. 19 lipca 1399 r. wygłosił on kazanie żałobne na pogrzebie królowej Jadwigi. Dla niego Jadwiga była ozdobą Królestwa Polskiego, ostoją ładu państwowego, klejnotem niezwykłym, ukojeniem

byszewski, *Jadwiga i Wilhelm*, „*Analecta Cracoviensia*” 1975, t. 7, s. 139). Podobnie Henryk z Brzegu w liście dedykacyjnym dla królowej Jadwigi do dzieła „O życiu kontemplacyjnym i czynnym” sławi ją jako osobę, która w życiu wewnętrznym osiągnęła niezwykle poziom (zob. Z. Mazur, Henryk z Brzegu, *List dedykacyjny do królowej bł. Jadwigi*, [w:] *Dzieło Jadwigi i Jagiełły. W sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 271-272).

⁴ Już na wczesnym etapie kultu Jadwiga była nazywana *diva*, a w literaturze niemieckiej – *selige*.

⁵ R.M. Zawadzki, Stanisław ze Skarbimierza (ok. 1365-1431), [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 42, red. A. Romanowski, Warszawa-Kraków 2003-2004, s. 77; T. Grabińska, *O wzorze mędrca, polityka i dyplomaty*, „IDEA. Studia nad Strukturą i Rozwojem Pojęć Filozoficznych” 2006, t. 18, s. 29-65.

Summary

From the History of the Cult of Saint Hedwig of Poland

The reputation for holiness of Queen Hedwig started as early as the final years of her life, her very last days and the funeral, and it continued to be vibrant through the first half of the 15th century. It emerged in the testimonies given by the members of the Queen's entourage (Abp. Wojciech Jastrzębiec, Bp. Piotr Wysz, and Rev. Prof. Stanisław of Skalbmierz), as well as an anonymous scribe of the Kraków Cathedral who made a note in the cathedral calendar under the date of her death that may be called the first litany to celebrate the Queen. The second generation of great worshippers of Hedwig included Cardinal Zbigniew Oleśnicki, father Jan Długosz, professors of the Theology Faculty of the Kraków Studium Generale, and secular people. Due to various political, economic, dynastic and other causes, the efforts that were made to proceed with the canonization of the Queen proved unsuccessful at that time, whereas it was the Reformation that became a major obstacle in the 16th century. During the period of the reform of Catholicism, the cult of Queen Hedwig gave rise to a conviction shared by many lay people and clergymen alike that she had already been canonized, which explains placing her images with a halo around her head in numerous churches.

At the time of the partition of Poland in the 19th century, her cult transpired in a very special form in the works of literature which described her as a woman who had sacrificed her personal affections for the sake of christening Lithuania. There was also a strong sentiment of identifying Hedwig with Polonia bearing the cross of the lost national independence. The early 20th century saw the emergence of promoters of the Queen Hedwig cult. Following the petition to canonize the Queen that was signed by hundreds of thousands of Poles and handed over to bishops at Clarus Mons (Jasna Góra) in Częstochowa, the decision was made to restart the canonization process, which successfully concluded in the canonization of Queen Hedwig in 1997.

The author traces the manifestations of the cult of Queen Hedwig in successive periods of history, emphasizing such worshippers as Prof. Oskar Halecki and Cardinal

Karol Wojtyła and such places as the cathedrals of Wawel and Nieszawa. Each chapter ends with a source text testifying to the cult of Queen Hedwig related to individual epochs and persons.

Keywords: cult of saints, miracle inventories, votive offerings, epitaphs, novena, patronages

„[...] ażebyśmy się wszyscy poczuli odpowiedzialni za Ewangelię Jezusa Chrystusa, tak jak poczuła się za nią odpowiedzialna królowa Jadwiga. Żebyśmy w ten sposób wszyscy pojmowali to wielkie dzieło ewangelizacji świata współczesnego, które było tematem Synodu Biskupów i które jest szczególnym zadaniem Kościoła, a w szczególności Kościoła na ziemi polskiej w Roku Świętym”.

(z konferencji ks. kard. K. Wojtyły wygłoszonej w Warszawie 26 XI 1974 r.)

WYDAWNICTWO
KSIĘGARNIA
AKADEMICKA

<https://akademicka.pl>

BKWW
BIBLIOTEKA
KAPITUŁNA
NA WAWELU

ISBN 978-83-8368-277-8

9 788383 682778 >